

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

КОНДОВ КОСТЯНТИН ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 316.012 [4.063.4+454.56]

**ПІЗНАВАЛЬНИЙ СТАТУС ПОНЯТТЯ «СОЦІАЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ» В
ОБ`ЄКТИВІСТСЬКИХ СОЦІОЛОГІЧНИХ ТЕОРІЯХ ХХ СТОЛІТТЯ**

22.00.01 – теорія та історія соціології

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата соціологічних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі теорії та історії соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник:

доктор соціологічних наук, професор
Судаков Володимир Іванович,
Київський національний університет імені
Тараса Шевченка,
завідувач кафедри теорії та історії соціології

Офіційні опоненти:

доктор соціологічних наук, доцент
Резнік Володимир Станіславович,
Інститут соціології НАН України,
завідувач відділом історії та теорії
соціології

кандидат соціологічних наук,
старший науковий співробітник
Бова Андрій Андрійович,
Державний науково-дослідний інститут
МВС України
начальник 1-го науково-дослідного відділу
науково-дослідної лабораторії кримінологічних
досліджень та запобігання злочинності

Захист відбудеться «03» жовтня 2016 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.26.001.30 Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 03680, м. Київ, пр. Глушкова, 4-Д; ауд. 504.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці імені М.Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка, за адресою: 01033, м. Київ, вул. Володимирська, 58.

Автореферат розісланий «___» _____ 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради Д 26.001.30
кандидат соціологічних наук, доцент

Ю.О.Тарабукін

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Теоретичний плюралізм сучасної соціологічної науки зумовив значну кількість концептуальних теоретичних підходів, в межах яких вирішується одне з найважливіших фундаментальних питань теоретичної соціології: як і завдяки чому створюється соціальний порядок? Якими соціальними механізмами він підтримується та завдяки чому суспільство є сталим та організованим і водночас створює певні стимули динамічних соціальних змін? Поняття «соціальний контроль» завжди було та залишається важливою складовою понятійно-категоріального апарату теоретичної соціології, за допомогою якої науковці прагнуть соціальний порядок пояснити. Актуалізація проблематики соціального контролю в умовах глобалізації набуває нового сенсу пов'язаного з надзвичайно рухливою природою сучасного типу соціальності, що спричиняє радикальні зсуви основ того що, власне, створює соціальний порядок, стимулюючи зростаючу дезінтеграцію і непередбачуваність індивідуальних і колективних соціальних практик, втрату віри в стійкі інституціоналізовані зразки соціальної поведінки.

Так на думку представників суб'єктивістських соціологічних парадигм, (М.Вебер, А.Шюц, І.Гофман та ін.), а також фундаторів постмодерністської соціології (П.Бурдьо, Ж.Бодрийяр, Ф.Джеймісон та ін.) поняття «соціальний контроль» відображує не лише сутнісні ознаки процесу соціальної інтеграції, але й зміст певних репресивних та примусово-насильницьких механізмів впливу на різні форми індивідуальної поведінки окремих особистостей.

Вочевидь, в умовах глобальної соціально-економічної нестабільності та актуалізації різноманітних соціальних ризиків інституціональні механізми соціального контролю значно посилюють свій репресивний та примусовий вплив на практики діяльності не лише індивідуальних, але й колективних соціальних суб'єктів, виступаючи засобами їх соціального відчуження від соціально значущих цінностей, комунікацій та соціальних взаємодій.

Важливо враховувати, що дослідження інституціональних засад організації та функцій соціального контролю в різних типах суспільств здійснювались в концептуальних координатах об'єктивістської соціології, загальну пізнавальну специфіку якої у ХХ столітті виразно представляли два змістовно протилежні парадигмальні напрями соціологічного теоретизування: 1) функціоналістський (Е.Дюркгейм, Т.Парсонс, Р.Мертон, К.Девіс, Н.Смелзер, В.Мур та ін.) та 2) конфліктологічний (Л.Козер, Р.Дарендорф, Т.Адорно, Г.Маркузе, Е.Фром, Ю.Габермас, У.Бек, А.Горц, Ч.Мілз, Г.Ленскі, І.Валерстайн, Л.Склеір, Е.Райт та ін.). Саме тому для об'єктивістської соціології ХХ століття характерне подвійне змістовне наповнення поняття «соціальний контроль». З функціоналістського кута зору дане поняття є важливим теоретичним засобом відображення специфічних процесуальних характеристик соціальних взаємодій, пов'язаних зі збереженням стійкості, внутрішньої єдності, солідарності, конструктивних стимулів діяльності індивідуальних, групових та інституціональних суб'єктів суспільного життя. Представники соціології конфлікту загалом схильні до визначення поняття

«соціальний контроль» як теоретичного засобу відображення онтологічних умов соціальних змін та способу реалізації потенціалу владного впливу, завдяки якому формуються режими нерівності та панування одних соціальних груп над іншими.

Аналізу проблематики соціального контролю в макро структурному соціологічному теоретизуванні приділяли увагу в 70—90 роках ХХ ст. представники радянської та пострадянської соціології. Теоретичний аналіз соціального контролю, як функції соціального управління і проблематики девіантної поведінки, розкривається у працях В.Афанасьєва, І.Антоновича, В.Бакірова, Б.Буйвола, М.Маркова, В.Клімова, С.Основіна, Т.Зражевської, О.Філімонова, В.Бартишева, К.Ігошева, та отримує розвиток у працях прикладного характеру А.Габіані, Я.Гілінського, І.Маточкіна, О.Ознобкіної, М.Туленкова, О.Кузнєцової, Ю.Комлева, М.Веденєєвої, А.Шкурко, Н.Петрової, В.Смолькова, Т.Шипунової, І.Грошевої, В.Гольберта, А.Бови, М.Солодовнікова, Т.Мангушевої, В.Войналової, В.Єленського, Н.Кочана, Н.Рублева.

Ціннісно-нормативні аспекти зміни форм соціального контролю у контексті трансформаційних процесів пострадянських країн розглядаються у працях А.Ручки, Н.Бойко, О.Суліми, С.Абакумова, В.Резніка, А.Новикова, І.Полуектова, С.Сидорова, О.Хижняка, О.Злобіної, Б.Паригіна, О.Якуби, А.Яковлева та інших вчених. З позицій дослідження інституційних механізмів відтворення соціальної нерівності соціальний контроль досліджували Т.Заславська, Р.Ривкіна, О.Шкаратан, С.Перегудов, В.Радаєв, С.Бабенко, Е.Лібанова, О.Гарань, Р.Павленко, С.Оксамитна, С.Макєєв, О.Куценко, І.Попова, Л.Верховодов, О.Симончук, С.Айвазова та ін.

Незважаючи на значну дослідницьку увагу до окресленої проблематики теоретична дилема функціоналістських та конфліктологічних теорій ХХ століття у визначенні змісту поняття «соціальний контроль» потребує змістовного концептуального дослідження в аспектах конкретизації загально-пізнавального статусу даного поняття та з'ясування його методологічної та технологічної спрямованості. Даний аспект дослідження потребує теоретичного аналізу соціального контролю як соціологічного поняття у новітніх соціологічних теоріях інформаційного суспільства, в межах яких розкривається сутність процесів глобалізації, інформатизації суспільних відносин та визначається роль поняття «соціальний контроль» у розумінні даних процесів.

Усвідомлення зазначених обставин дозволяє визначити сутність **наукової проблеми**, на зняття якої спрямоване дисертаційне дослідження і яка полягає у необхідності подолання гносеологічної суперечності між відмінними концептуальними інтерпретаціями функціональної та пізнавальної ролі поняття «соціальний контроль» в межах об'єктивістських соціологічних теорій ХХ століття та пізнавальними потребами оновлення нової соціологічної концептуалізації даного поняття задля уточнення його сутнісних ознак, обумовлених характером новітніх соціальних змін.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах держбюджетних науково-дослідних тем Київського національного університету імені Тараса Шевченка 11БФ017-01 «Менеджмент у вищій школі України: адаптація до європейського контексту» та «Тенденції

структурної трансформації українського суспільства в контексті глобалізації та європейської інтеграції» (номер державної реєстрації 0111U00393).

Мета дослідження полягає у здійсненні теоретичного обґрунтування гносеологічного статусу поняття «соціальний контроль», шляхом експлікації парадигмальних відмінностей в тлумаченнях змісту та функцій даного поняття в функціоналістських та конфліктних теоріях ХХ століття. Відповідно до мети були поставлені такі **завдання**:

- здійснити аналітичний огляд концептуальних стратегій вивчення соціального контролю в теоретичній соціології та охарактеризувати особливості новітніх дискусій у розумінні його як поняття та визначення пізнавальних можливостей;

- обґрунтувати наукову значущість використання методологічного потенціалу об'єктивістських теорій (структурного функціоналізму, теорії соціального конфлікту) при інтерпретації змісту та пізнавальних можливостей поняття «соціальний контроль»;

- з'ясувати відмінності в розумінні функціональних особливостей та змісту поняття «соціальний контроль» в соціологічних парадигмах структурного функціоналізму та теорії соціального конфлікту;

- охарактеризувати структуру зв'язків поняття «соціальний контроль» з суміжними соціологічними категоріями «соціальний порядок», «соціальна інтеграція», «структурна диференціація», «соціальна нерівність»;

- обґрунтувати доцільність зміни існуючих концептуальних уявлень стосовно пізнавального потенціалу поняття «соціальний контроль» шляхом аргументації його теоретико-методологічних можливостей пояснення процесів трансформації функціональних механізмів соціального контролю, обумовлених характером глобалізаційних процесів та науково-технічного розвитку.

Об'єкт дослідження: концепції соціального контролю в об'єктивістській соціології ХХ століття.

Предмет дослідження: пізнавальні особливості та евристичний потенціал поняття «соціальний контроль» в об'єктивістських соціологічних теоріях ХХ століття.

Методи дослідження. У першому розділі роботи застосовуються загальні методи наукового пізнання – аналіз, синтез, індукція, дедукція – при дослідженні та порівнянні змісту поняття «соціальний контроль» у соціологічних теоріях. Метод теоретичного узагальнення та порівняння – для виявлення сутності та специфіки теоретичних підходів до визначення соціального контролю, виокремлення його змістовних ознак. У другому розділі роботи застосовується метод системного аналізу – для встановлення структурних зв'язків між елементами поняття «соціальний контроль», а також суміжними за змістом соціологічними поняттями. У третьому розділі релевантними поставленим завданням виявились методи операціоналізації та функціонального пояснення – для виявлення закономірностей функціонування та сутності змістовних одиниць поняття «соціальний контроль», а також теоретичне моделювання для виявлення основних суттєвих сторін процесів, які відображує дане поняття.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у здійсненні теоретичного

обґрунтування гносеологічного статусу поняття «соціальний контроль» в об'єктивістських теоріях ХХ століття та розкривається у наступних положеннях:

Вперше:

- на основі з'ясування пізнавальної специфіки поняття «соціальний контроль» в об'єктивістській соціології ХХ століття запропоновано аналітичний підхід, який дозволяє подолати концептуальні обмеженості в розумінні тенденції новітньої трансформації соціального контролю в суспільствах аграрно-індустріального, індустріального та постіндустріального типу. Доведено, що в наш час трансформація механізмів та методів реалізації соціального контролю здійснюється під впливом процесів глобалізації та інформаційно-технологічної революції, які призводять, з одного боку, до послаблення та обмеження національних держав використовувати механізми примусу та насилля, а з іншого боку, розвиток новітніх технологій суттєво змінює масштаби соціальних наслідків індивідуальних дій людей, формуючи нові механізми їх соціальної солідарності та мобільності і які потребують розробки якісно нових технологій соціального контролю.

- обґрунтована теоретична значущість пізнавальних функцій поняття «соціальний контроль» на основі теоретичної інтерпретації сутнісних ознак даного поняття у теорії структурного функціоналізму та теорії соціального конфлікту, які відображують зміст онтологічних процесів підтримки стабільності соціального порядку; механізми соціальної інтеграції та соціалізації; структурної диференціації соціальної системи; тенденції відтворення стратифікаційних порядків та соціальних нерівностей через контроль над розподілом дефіцитних ресурсів.

Удосконалено:

- існуючі інтерпретації змісту поняття «соціальний контроль» в об'єктивістських соціологічних теоріях структурного функціоналізму та соціального конфлікту, внаслідок чого в дисертації аргументована доцільність конкретизації існуючих уявлень стосовно інструментальної специфіки певного кола понять, таких як «цінність», «норма», «соціальний статус», «соціальна роль», «влада», «санкція», «примус», «авторитет», які більш детально розкривають причини суперечливого функціонального впливу соціального контролю на практики взаємодій індивідуальних та колективних суб'єктів суспільного життя. Обґрунтовується нова точка зору стосовно визначення категоріального статусу поняття «соціальний контроль»: соціальний контроль є категорією, яка розкриває функціональні та дисфункціональні примусово-насильницькі впливи ціннісно-нормативної системи, яка укорінюється в нормах і стандартах поведінки, визначаючи права та обов'язки через ролі, позиції і статуси, у взаємодії яких реалізуються владні відносини.

- систематизацію теоретичних уявлень про особливості концептуальної еволюції змісту та функцій поняття «соціальний контроль» на основі критеріїв відмінності соціологічних теорій ХІХ та ХХ століття. Доведено, що етап становлення соціології як науки позначився формуванням теоретичних уявлень про соціальний контроль як необхідний чинник *соціальної інтеграції* та забезпечення *соціального консенсусу* (О.Конт, Г.Спенсер) або ж *утримання влади* (К.Маркс). Кінець ХІХ – середина ХХ століття характеризується розвитком суб'єктивістської парадигми – соціально-психологічних концепцій *«самоорганізації суспільного*

життя», в яких соціальний контроль визначається як атрибутивний чинник процесів соціалізації та підтримки раціональності соціального порядку капіталістичного суспільства (Г.Тард, Е.Росс, Ч.Кулі, М.Вебер, Дж.Мід) та об'єктивістської – концепції *соціального порядку* (Е.Дюркгейм, Т.Парсонс, Р.Мертон), концепції *домінуючого контролю над масами* з боку економічних, політичних інститутів та інституціональної системи культуріндустрії (Т.Адорно, Г.Маркузе, М.Горкхаймер).

Отримало подальший розвиток:

- дискурсивний характер осмислення поняття «соціальний контроль» на новітньому етапі розвитку соціології (80-90 роки ХХ – початок ХХІ ст.), який характеризується суттєвими відмінностями поглядів на соціальний контроль в теоріях *постмодерністського* та *інформаційного* суспільства, зокрема визначено, що в соціології постмодернізму соціальний контроль є способом реалізації різноманітних капіталів, що забезпечує домінування одних соціальних суб'єктів над іншими в процесах символічного обміну (Ж.Бодрийяр, П.Бурдьо, Ф.Джеймісон та ін.); в теоріях інформаційного суспільства соціальний контроль є засобом регулювання поведінки через канали інформаційного впливу на людей, що сприяє відтворенню нового системоутворюючого чинника організації суспільного життя як «інформаціоналізм» (О.Тофлер, М.Кастельс та ін.).

- обґрунтування значення самоконтролю як важливого фактору реалізації соціального контролю, уявлення про яке пов'язується з внутрішнім примусом та системою стійких і діяльнісних зусиль індивіда, які канонізуються у риси індивідуального характеру. Внутрішньо-особова локалізація соціального контролю виступає складним процесом, який є функціонально пов'язаним з актуалізацією ціннісної системи суспільства у вигляді внутрішньо локалізованої системи ціннісних орієнтацій механізмами соціалізації особистості. Стратегія дослідження феномену самоконтролю є орієнтованою на детальне вивчення специфіки когнітивних детермінант контролюючих дій індивіда: соціальної категоризації, соціальної ідентифікації, моделей і норм громадянської активності.

Практична значущість результатів роботи полягає у поглибленні розуміння тенденцій розвитку сучасної соціологічної теорії, які відзначаються посиленою увагою соціологів до дослідження новітніх соціальних змін, їх впливу на взаємодію соціальних суб'єктів та соціальних систем постіндустріального типу, а також у можливостях їх використання на фундаментальних та прикладних рівнях сучасного соціологічного аналізу, при розробці знання про механізми сучасних соціетальних трансформацій, технологічних засобів та управлінських інструментів регулювання соціальних відносин, при розробці актуальних практичних рекомендацій у сфері державного управління. Матеріал дисертації може бути використаний в якості інформаційного джерела при розробці спецкурсів для студентів та аспірантів соціологічних спеціальностей, зокрема в навчальних дисциплінах «Теорія соціології», «Соціальна структура суспільства», «Соціологія девіантної поведінки», «Соціологія права» тощо.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею. Наукові результати і висновки, що містяться у ній отримані автором особисто.

Апробація результатів дослідження. Результати дисертації були оприлюднені на між кафедральному семінарі факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, семінарах кафедри теорії та історії соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка та на шести науково-практичних конференціях. З них п'ять має статус міжнародних: II Міжнародна конференція студентів та молодих науковців «Соціологія та сучасні соціальні трансформації» (м.Київ, 2009 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Держава і глобальні соціальні зміни: історія, теорія, ідеологія» (м.Київ, 2010 р.); III Міжнародна конференція студентів та молодих науковців «Соціологія та сучасні соціальні трансформації» (м.Київ, 2010 р.); Міжнародна міждисциплінарна науково-практична конференція «Шевченківська весна» (м.Київ, 2011 р.); II міжнародна науково-теоретична конференція «Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарного знання у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти» (м.Рубіжне, 2011 р.). Одна має статус всеукраїнської: Всеукраїнська науково-практична конференція «Український інформаційний простір у світовому контексті: набутки, проблеми, перспективи» (м.Київ, 2013 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи висвітлено у 15 одноосібних наукових публікаціях автора, із яких 7 статей опубліковано у фахових виданнях із соціології, 2 – у періодичних фахових виданнях зарубіжних країн та 6 – у інших наукових виданнях.

Структура дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (225 найменувань). Обсяг дисертації – 205 сторінок. Список використаних джерел розміщується на 20-ти сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обгрунтовано актуальність теми, розкриваються теоретико-методологічні засади дослідження, сформульовано мету, завдання, об'єкт та предмет роботи, визначено наукову новизну і практичне значення результатів, наведено дані про апробацію та публікації результатів дослідження.

Перший розділ – «Аналітичний огляд зарубіжних та вітчизняних досліджень з проблематики соціального контролю в соціологічних теоріях ХХ століття» присвячено аналізу теоретичних підходів визначення змісту поняття «соціальний контроль» зарубіжних та вітчизняних соціологів.

У першому розділі автором розглядаються основні соціологічні парадигми в межах яких визначається поняття «соціальний контроль»: об'єктивістські (позитивістсько-натуралістичні – О.Конт, Г.Спенсер; структурного функціоналізму – Е.Дюркгейм, Т.Парсонс, Р.Мертон та ін.; теорії соціального конфлікту – К.Маркс, Р.Дарендорф та ін.), суб'єктивістські (теорія наслідування – Г.Тард; символічного

інтеракціонізму – Ч.Кулі, Дж.Мід та ін.; психологізму – З.Фрейд, А.Бандура та ін.; типізації соціальних дій – М.Вебер; феноменології – А.Шюц та ін.). В роботі нами аргументовані переваги об'єктивістської позиції, в концептуальних межах якої специфіка поняття «соціальний контроль» розкривається як вплив ціннісно-нормативної системи та інституціонально-примусових механізмів підтримки тривалих та стійких зв'язків та норм. Завданням даних механізмів є регулювання відносин між інститутами, організаціями та людьми з приводу виконання ними функцій ефективного виробництва матеріальних та духовних цінностей та їх розподілу.

В межах аналізу об'єктивістських парадигм дисертантом окреслена концептуальна суперечність функціонального призначення інституціональних елементів поняття «соціальний контроль» – «примус», «капітал», «ідеологія», «авторитет» як механізмів утримання влади та відчуження людини від продуктів праці в теоріях соціального конфлікту (К.Маркс, Р.Дарендорф, Т.Адорно, Г.Маркузе та ін.); або ж як засобів підтримки легітимного ціннісно-нормативного консенсусу з виробництва та розподілу благ в теоріях структурного функціоналізму (Е.Дюркгейм, Т.Парсонс, Р.Мертон та ін.). Неоднозначне розуміння даного поняття отримало розвиток у радянській соціології. Так, у працях В.Афанасьєва, І.Антоновича, В.Клімова, А.Яковлева, К.Ігошева та ін., розкривається критична сутність поняття «соціальний контроль» як інституціонального механізму експлуатації людини в буржуазно-капіталістичному суспільстві, а також позитивно-управлінський статус даного поняття в соціалістичній системі та відзначається його контекстуальний зв'язок із поняттями «саморегуляція», «зворотний зв'язок», «соціальне управління», «соціальне регулювання», «самоорганізація» тощо.

Інтерпретація праць учених радянського періоду дала змогу виявити складну систему взаємодії між суспільством та людиною, яка розкриває об'єктивний характер впливу соціального контролю та діяльнісні можливості реакції індивідів на його механізми: 1) індивідуальна дія як акт адаптивного характеру; 2) соціальна категоризація як реакція на соціальну дію; 3) суспільна самосвідомість або схвалення (не схвалення) соціальної дії; 4) соціальні реакції у вигляді позитивних та негативних санкцій; 5) індивідуальна шкала оцінок як реакція людини на санкції; 6) самокатегоризація або ідентифікація себе з певними групами; 7) індивідуальна самосвідомість.

Відзначається, що пострадянський період проблематики соціального контролю характеризується аналізом даного поняття, з одного боку, в контексті глобальних трансформаційних процесів, а з іншого – їх впливу на розбудову громадянського суспільства (С.Абакумов, Т.Мангушева та ін.) та відновлення довіри до соціальних інститутів (С.Макеєв, С.Оксамитна, О.Куценко та ін.), ціннісно-нормативної системи (А.Ручка) в умовах перехідного етапу розвитку суспільних відносин. Розвиваючи та спираючись на здобутки у дослідженні даної проблематики Бойко Н.Л. дисертант погоджується з інтерпретацією даного поняття в контексті локальних та глобальних трансформаційних процесів як цілеспрямованого впливу соціальних суб'єктів на поведінку агентів соціальної взаємодії з метою оптимізації функціонування соціальної системи в межах реалізації

суб'єкт-суб'єктних відносин, закріплених в ціннісно-нормативній системі та реалізованих на всіх рівнях функціонування суспільства. Така позиція, на думку автора, стимулює дослідження соціального контролю як мотиваційного чинника індивідуальної дії, що сприяє розвитку соціальної активності та свободи людини.

У другому розділі – «Парадигмальні протиставлення інтерпретацій змісту поняття «соціальний контроль» в об'єктивістських соціологічних теоріях ХХ століття» здійснено теоретичну інтерпретацію змісту поняття «соціальний контроль», розкрито функціональні особливості в парадигмах структурного функціоналізму та соціального конфлікту.

Розкриваючи методологічне значення об'єктивістських соціологічних теорій у поясненні організованих форм колективної взаємодії індивідуальних та інституціональних суб'єктів, аргументується наукова значущість праць теоретиків структурного функціоналізму Е.Дюркгейма, Т.Парсонса, Р.Мертонса, К.Девіса, В.Мура та ін. Спираючись на функціоналістські ідеї Е.Дюркгейма, автор актуалізує проблематику соціального контролю у конструктивному вимірі, як атрибутивного компоненту процесу розподілу праці, що є онтологічною умовою посилення соціальної солідарності та розвитку людини як індивідуалізованої та автономної (в результаті набуття вузької спеціалізації), а також моральної (як наслідок її стримування фактами колективної свідомості та спрямування творчого потенціалу моральними цінностями) особистості.

В межах теоретичної реконструкції дослідницьких ідей Т.Парсонса виявлено, що центральною методологічною ідеєю ученого є конструктивні спроби подолання концептуальних відмінностей суб'єктивізму та об'єктивізму, що полягають в актуалізації поняття «соціальний контроль» як умови ціннісно-нормативної інтеграції інституціональних та індивідуальних суб'єктів. Даний процес розкривається через інтерналізацію цінностей у процесі соціалізації, а також через зовнішньо-примусовий вплив інституціональних цінностей. Сприйняття інституціонально-групових цінностей є умовою «абсолютної» інтеграції через формування статусу членства, який відображує рівень лояльності до інституційних механізмів контролю, а також демонструє нерівні діяльнісні можливості статусно-рольових позицій соціальних суб'єктів в залежності від рівня сприйняття (відчуження) індивідами змісту контролюючих норм.

Поняття «соціальний контроль» розкриває макросоціальні процеси структурної диференціації соціальних систем. Дані процеси виявляються, по-перше, в ієрархічному структуруванні стійких зразків поведінки, які на індивідуальному рівні фіксуються у соціальних статусах та ролях, що організовуються під управлінням узагальнених інституціональних норм та контролюються інституціоналізованими цінностями культури. По-друге, у диференціації індивідів, груп, статусів та ролей в межах інституційних систем з визначенням необхідних функцій, які полягають у реалізації цілепокладання та ціледосягнення, інтеграції, адаптації та відтворенні культурного зразка, з використанням інституціоналізованих владно-управлінських форм контролю політичного, економічного та культурно-символічного характеру.

Спираючись на теоретичні дослідження змісту поняття «соціальний контроль» у працях Р.Мертон, К.Девіса, В.Мура та ін., розкрито сутність регулятивного впливу «приписів», «заохочень», «дозволів» та «заборон» як умов регламентації статусно-рольової взаємодії, а також економічних, естетичних та символічних винагород як атрибутівних елементів соціальної структури суспільства, спрямованих на заохочення конформної поведінки. Аргументовано, що в межах функціональної специфіки даних елементів формуються конструктивні індивідуалістичні установки цілепокладання та ціледосягнення, в межах яких розкривається індивідуальний та професійний потенціал особистості, формуються орієнтири на досягнення суспільно значущих та індивідуальних цілей та мотивуються конструктивні індивідуальні дії шляхом заохочення інституціональними благами (престиж, авторитет, економічні винагороди тощо). Встановлено, що вплив механізмів соціального контролю може провокувати конструктивні та деструктивні відхилення від нормативних вимог та призводити як до стану «аномії» так і до позитивних змін – інституціоналізації нових цінностей та правил поведінки.

На основі аналізу теорій соціального конфлікту встановлено, що поняття «соціальний контроль» розкриває процес організації соціального порядку через «нав'язаний примус» або реалізацію влади в межах соціальних позицій, породжуючи та узгоджуючи рольові експектації (Р.Дарендорф, Дж.Рекс, Е.Райт та ін.). Поняття «соціальний контроль», як відображення процесу відтворення стратифікаційної системи, розкривається через нерівномірний доступ до інституційних механізмів розподілу влади, престижу, авторитету, економічних благ (Дж.Локвуд, Г.Ленські, Р.Еріксон, Д.Градські, С.Макєєв, С.Оксамитна, Т.Заславська та ін.).

Аргументовано, що у критичних соціологічних теоріях (Т.Адорно, М.Горкхаймер, Е.Фром, Г.Маркузе) поняття «соціальний контроль» відображує функціональну специфіку інструментів експлуатації людини капіталістичною системою суспільства – економічної системи, держави, індустрії масової культури, інституту освіти, засобів масової інформації, реклами, системи споживання, завданням яких є соціальна інтеграція людини до репресивного світу пануючої «інструментальної раціональності» (Т.Адорно, М.Горкхаймер) та трансформація природних прагнень на «помилкові» потреби, задоволення яких призводить до формування «одновимірної людини» (Г.Маркузе), перетворюючи індивідів на об'єкти маніпулювання із ставленням до життя на основі принципів раціональності та керованості. Головним завданням капіталістичної системи є залучення «уречевленої» людини до конкурентних процесів споживання, формування примітивного мислення, жаги насолоди з гедоністичним релятивізмом, які обумовлюються диференціацією індивідів, через маніпулювання знаковими «симулятивними» моделями капіталістичної системи споживання у масовій свідомості суспільства (Ж.Бодрийяр).

Аргументовано, що у когнітивній площині теорій глобального капіталізму (І.Валерстайн, Р.Дарендорф, Л.Склейр, В.Робінсон, З.Бауман, У.Бек та ін.) поняття «соціальний контроль» відображує ресурсну можливість транснаціональних

корпорацій на основі технологічного розвитку інтегрувати виробничу систему у транснаціональне виробництво з формуванням транснаціонального капіталу, контроль над яким забезпечує домінування над урядами та населеннями окремих держав. Такий підхід призводить до аналізу деструктивного впливу глобальної капіталістичної системи, що призводить до поділу цивілізаційної світ-системи на «Центр», «Напівпериферію» та «Периферію» (І.Валерстайн), в межах якої розкривається обмеженість ресурсного забезпечення життя індивідів, а соціальний контроль виступає механізмом відчуження людей від продуктів трудової діяльності. Підкреслюється дискурсивність такого підходу, оскільки: 1) справедливо зазначаючи факт залежності ресурсних можливостей глобального капіталізму від інтересів ТНК (Л.Склеір, В.Робінсон) учені недооцінюють конструктивну роль інноваційних можливостей формування нових каналів взаємодії у глобальному соціальному просторі на основі використання новітніх технологій обміну інформацією та знаннями; 2) відповідно до осмислення ученими боротьби за дефіцитні ресурси наводяться спрощені негативні аргументації феноменів «екстериторіальності капіталу» (З.Бауман), «капіталу без праці» (У.Бек), «гнучкого ринку праці» (Р.Дарендорф) тощо.

У **третьому розділі** – «Новітня інтерпретація змісту поняття «соціальний контроль» в новітніх об'єктивістських теоріях сучасної соціології» розглянуто нові форми соціального контролю, обґрунтовано пізнавальний потенціал даної категорії в умовах інформаційних та глобалізаційних процесів.

Спираючись на наукові здобутки О.Тофлера та М.Кастельса, які загалом підтримували ідеї технологічного прогресу З.Бжежинського, М.Постера, Ф.Махлупа, П.Друкера, Д.Белла, Т.Стоньєра, Ю.Хаяші, Т.Умесао, Й.Масуди аргументовано, що у другій половині ХХ століття проблематика соціального контролю актуалізувалась у межах інформаційно-технологічної парадигми, в концептуальних межах якої інформація, знання та технології виступають як інструменти реалізації влади та ресурсний потенціал розвитку суспільства, що забезпечує можливість спрямування соціальних змін. Водночас, головна дослідницька увага зосереджувалась на ідентифікації змісту поняття «соціальний контроль», яке відображує зміну форм влади у суспільствах аграрно-індустріального та постіндустріального типу, а саме її «зміщення» у бік знання як самодостатньої форми соціального контролю, так і компоненту ресурсної основи насилля та багатства.

На основі аналізу наукових ідей О.Тофлера, М.Кастельса у дисертації аргументовано, що революція в інформаційних технологіях провокує зміни у функціонуванні соціально-економічних та політичних інститутів, які полягають у залученні соціальних суб'єктів до інформаційних мереж здійснення влади та символічного обміну цінностями. Матеріальною основою нової економіки стає «інформаціоналізм» (М.Кастельс) або «суперсимволічна» економіка (О.Тофлер) як спосіб виробництва матеріальних та духовних благ на основі залучення знань та технологій до процесу виробництва. Автором звернено увагу, що у межах глобальної економіки її суб'єктами стають транснаціональні корпорації, які використовують інформаційні та технологічні мережі як мережі соціального контролю над індивідами та групами, інтегруючи або відштовхуючи уряди та світові

регіони в залежності від їх технологічного та інтелектуального потенціалу. Залучення до виробництва знань та технологій, як інструментів соціального контролю, закладає основи соціальної інтеграції економічних систем в організаційні структури, такі як «адаптивна корпорація» (О.Тофлер), «мережеве підприємство» (М.Кастельс) з високим рівнем автономності їх елементів, індивідуалізацією праці та «прос`юмеризмом» як явищем суспільного життя. Такі структури формують стратифікаційні відмінності між «вузькокваліфікованим» та «самопрограмованим» видом трудової діяльності, зокрема, конкурентною перевагою другого є об'єктивні умови доступу до знань та освіти та суб'єктивні властивості сприйняття інформації, інноваційного розвитку та стратегічного планування.

Автором констатовано, що у дослідницькій перспективі «зміщення влади» О.Тофлера поняття «соціальний контроль» є способом відображення нових масштабів взаємодії політичних суб'єктів, які у боротьбі за владу використовують технології «третьої хвилі» та спеціалізовані «інформтактики», які полягають у: 1) організованому поширенні інформації; 2) дезінформації; 3) приховуванні джерел; 4) використанні таємних каналів; 4) регулюванні доступу реципієнтів до інформації; 5) маніпулюванні змістом повідомлень. Водночас, на основі досліджень інформаційних мереж соціального контролю у праці М.Кастельса встановлено, що останні виступають загальнодоступною технологією, яка дозволяє розрізненим групам встановити контроль над «простором потоків», «соціальним простором» і «неструктурованим часом» та регулювати символічний обмін цінностями між фізично роз'єднаними позиціями у соціальній структурі суспільства. Інформаційні технології стають основою культури віртуальної реальності, яка абсорбує цінності та знання традиційних культур та соціальних систем, доступ до яких дає можливість соціальним акторам, орієнтуючись на цільову аудиторію споживання, програмувати соціальні мережі, встановлювати стандарти комунікації.

На основі аналізу теорій інформаційного суспільства, дисертантом виявлені наступні технологічні можливості реалізації соціального контролю, які посилюють інтеграцію соціальних систем різних типів.

По-перше, впровадження електронних систем («E-Government», «E-Democracy» тощо), які посилюють взаємодію громадянського суспільства та влади, обмежують можливості маніпулювання інформацією, посилюють між індивідуальну взаємодію в соціальних інститутах та поза ними (Г.Рейнгольд, Й.Масуда, А.Етціоні, Л.Гросман, Б.Барбер та ін.).

По-друге, впровадження інформаційних технологій накопичення, збереження та обробки інформації, стратегічного планування дає змогу подолати відчуження індивідів від роботи та продукту діяльності, скоротити витрати робочого часу, посилити самоорганізацію трудової діяльності (Л.Едвінсон, Т.Сакайя, М.Кастельс та ін.).

По-третє, використання інформаційних технологій дистанційної передачі інформації дозволяють створювати міцні зв'язки на основі спільних цінностей, формувати мережеві спільноти, групи впливу та ін. Інтернет технології дозволяють оперативно поєднувати зусилля однопідприємців з різних регіонів для артикуляції інтересів

широких груп, сприяти розвитку громадянської самосвідомості та соціальної активності (М.Вершинін, М.Чучкевич, Н.Бойко та ін.).

ВИСНОВКИ

Одержані результати дисертаційного дослідження засвідчують, що дисертантом реалізовано мету, яка полягала у розв'язанні важливого наукового завдання, а саме в обґрунтуванні гносеологічного статусу поняття «соціальний контроль», шляхом експлікації парадигмальних відмінностей в тлумаченнях змісту та функцій даного поняття в функціоналістських та конфліктних теоріях ХХ століття. Реалізація мети дала змогу автору зробити такі висновки:

1. Аналітичний огляд концепцій соціального контролю в теоретичній соціології ХХ століття виявив, що суб'єктивістські соціологічні теорії зосереджують увагу на ідентифікації культурних детермінант соціальної диференціації, розкриваючи діяльнісні механізми та функції контролюючого примусово-насиленницького впливу владних інституцій, проте ці теорії не пояснюють темпоральні властивості відтворення системи стійких інституціональних зв'язків, які регламентують діяльність індивідуальних суб'єктів з метою забезпечення цілісності та стійкості соціальної системи. Об'єктивістські теорії констатують функціональну значущість контролюючого впливу надіндивідуальних норм, цінностей та інститутів, які регламентують ресурси та правила взаємодії людей.

2. Шляхом уточнення змісту понять «цінність», «норма», «статус», «роль», «санкція», «влада», «соціальний інститут», «примус» доведено, що лише в межах об'єктивістського підходу розкривається пізнавальний потенціал поняття «соціальний контроль», як важливої категорії соціологічного пізнання, яка дає можливість наукового розуміння функціональних механізмів організації стабільного соціального порядку, ефективного функціонування інституціональних структур, що забезпечують процеси виробництва, обміну, розподілу та споживання матеріальних та духовних благ.

3. На основі використання методологічного потенціалу об'єктивістських соціологічних теорій визначено гносеологічний статус категорії «соціальний контроль», яка слугує пізнавальним засобом відображення: 1) суперечностей процесу соціальної інтеграції індивідуальних та колективних суб'єктів суспільного життя; 2) процесу структурної диференціації соціальної системи через інституціональну регламентацію зразків поведінки та примусову інтерналізацію особистістю змісту контролюючих норм в процесі соціалізації; 3) тенденцій відтворення соціальної нерівності, що визначається нерівномірним розподілом влади, авторитету, винагород, доступу до інститутів виробництва та розподілу матеріальних благ.

4. Звернення до об'єктивістських парадигм новітньої теоретичної соціології дає змогу визначити концептуальні розбіжності дослідницьких позицій, які пов'язані з тлумаченням змісту категорії «соціальний контроль» та її пізнавальних функцій. З'ясовано, що дані розбіжності загалом обумовлені труднощами наукового відображення процесу якісної трансформації функціональних механізмів соціального контролю в

умовах посилення контролюючого політичного впливу транснаціональних корпорацій, глобальної інформатизації та віртуалізації суспільного життя.

5. В умовах новітньої інформаційної революції категорія «соціальний контроль» відображує ресурсну здатність суспільства та його агентів впливати на свідомість людей через актуалізацію та інтерпретацію соціокультурних смислів, символів, цінностей, ідей, норм, зразків поведінки, за допомогою яких індивіди та інститути організують та впорядковують свою взаємодію, через їх поширення у представницьких іміджах та комунікативних кодах технологічними мережами масових комунікацій, досягаючи аудиторії залежно від її залучення до комунікативного процесу. При цьому виробництво благ, здійснення влади, створення культурних кодів, формування норм та цінностей стають залежними від технологічних можливостей суспільства з інформаційною технологією в якості їх основи. Дана категорія пояснює також процес ціннісно-нормативної інтеграції індивідуальної та колективної взаємодії через символічний обмін інформацією та знаннями в процесі комунікації з використанням сучасних інформаційних технологій в соціальних системах індустріального та постіндустріального типу.

6. Перспективи розвитку подальших соціологічних досліджень проблематики соціального контролю загалом пов'язані з вивченням новітніх тенденцій реалізації соціального контролю, які свідчать про значущість індивідуальних можливостей здійснювати програмування соціальних мереж шляхом використання сучасних інформаційних технологій. Сама можливість створення мережевих систем на основі домінування альтернативних персоніфікованих цінностей безпосередньо обумовлена інтересами як діючих інститутів влади та інтересами інститутів громадянського суспільства, діяльність яких загалом спрямована на гуманізацію механізмів соціального контролю.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України:

1. Кондов К.В. Особливості генези та розвитку функціоналістської концепції соціального контролю / К.В. Кондов // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. Збірник наукових праць. – К.: Фенікс, 2010. – Вип. 10. – С. 57-66.
2. Кондов К.В. Соціальний контроль як умова ефективного функціонування інституту освіти / К.В. Кондов // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. Збірник наукових праць. – К.: Фенікс, 2010. – Вип. 11. – С. 149-156.
3. Кондов К.В. Соціальний контроль, як соціальний феномен: порівняльна характеристика соціологічних підходів / К.В. Кондов // Грані. Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, Центр соціально-політичних досліджень, 2011. – №1 (75). – С. 104-109.
4. Кондов К.В. Концепція соціального контролю в соціології Едварда Росса / К.В. Кондов // Український соціум. Науковий журнал. – К.: Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка, 2011. – №2 (37). – С. 61-69.

5. Кондов К.В. Соціальний контроль як умова та наслідок трудової діяльності / К.В. Кондов // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. Збірник наукових праць. – К.: Логос, 2012. – Вип. 15. – С. 72-80.

6. Кондов К.В. Концепція соціального контролю в соціологічній теорії мережевого суспільства Мануеля Кастельса / К.В. Кондов // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. Збірник наукових праць. – К.: КНУ імені Тараса Шевченка, 2015. – №3(28). – С. 68-78.

7. Кондов К.В. Соціальний контроль в умовах трудової діяльності в сучасних концепціях «суспільства знань» / К.В. Кондов // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. Збірник наукових праць. – К.: КНУ імені Тараса Шевченка, 2016. – С. 97-107.

Статті у зарубіжних фахових виданнях:

8. Кондов К.В. Особенности реализации социального контроля в социологических теориях информационного общества / К.В. Кондов // Вопросы управления. – Екатеринбург: Российская академия народного хозяйства и государственной службы при президенте российской федерации; Уральский институт РАНХиГС, 2013. – №4. – С. 57-63.

9. Кондов К.В. Социальный контроль в информационном обществе: новые возможности межсубъектного взаимодействия / К.В. Кондов // Вопросы управления. – Екатеринбург: Российская академия народного хозяйства и государственной службы при президенте российской федерации; Уральский институт РАНХиГС, 2014. – №4.

Статті в інших виданнях:

10. Кондов К.В. Особливості реалізації соціального контролю в соціологічних теоріях інформаційного суспільства / К.В. Кондов // Український інформаційний простір. Науковий журнал. – К.: КНУКіМ, 2013. – С. 138-146.

Тези наукових доповідей:

11. Кондов К.В. Соціальний контроль як засіб регуляції суспільного життя: цільове та функціональне призначення / К.В. Кондов // Соціологія і сучасні соціальні трансформації: Матеріали II Міжнародної конференції студентів та молодих науковців (22-23 жовтня 2009 р.). – К: Фенікс, 2010. – С. 111-114.

12. Кондов К.В. Соціологічні підходи до визначення змісту поняття «соціальний контроль»: від ранніх використань до сучасного розуміння / К.В. Кондов // Соціологія і сучасні соціальні трансформації: Матеріали III Міжнародної конференції студентів та молодих науковців (19-20 жовтня 2010 р.). – К: Логос, 2011. – С. 70-73.

13. Кондов К.В. Особливості трансформації соціального контролю національних держав в умовах глобалізації / К.В. Кондов // Держава і глобальні соціальні зміни: історія, теорія, ідеологія: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (28-29 жовтня 2010 р.). – К.: НТУУ «КПІ», 2010. – С. 297-298.

14. Кондов К.В. Особливості дослідження функціональної специфіки соціального контролю в соціології Еміля Дюркгейма / К.В. Кондов // Шевченківська весна: матеріали Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції

студентів, аспірантів та молодих вчених (21-25 березня 2011 р.). – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2011. – Вип. ІХ. – С. 253-255.

15. Кондов К.В. Функціональні особливості соціального контролю в соціології Т.Парсонса / К.В. Кондов // За матеріалами II Міжнародної науково-теоретичної конференції від 17-19 травня 2011 року «Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарного знання у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти: зб. наукових праць». – Частина III. – Луганськ: вид-во СНУ імені В.Даля, 2011. – С.191-195.

АНОТАЦІЯ

Кондов К.В. Пізнавальний статус поняття «соціальний контроль» в об'єктивістських соціологічних теоріях ХХ століття. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук за спеціальністю 22.00.01 – теорія та історія соціології. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти та науки України. – Київ, 2016.

У дисертаційному дослідженні здійснюється виявлення основних концептуальних суперечностей в макросоціологічних теоріях структурного функціоналізму та соціального конфлікту щодо ідентифікації змісту та пізнавальних можливостей поняття «соціальний контроль».

На основі аналізу даних парадигм виведено систему понять, які охоплюють поняття «соціальний контроль», для опису владних відносин та пояснення процесів організації соціального порядку, соціалізації та соціальної інтеграції між індивідуальними та колективними суб'єктами суспільного життя.

Аргументована важливість дослідження соціологічних теорій інформаційного суспільства у вивченні процесів глобалізації, науково-технічного розвитку, інформатизації, які формують нові умови реалізації соціального контролю та дозволяють уточнити дане поняття, розкривши властивості знання як основного ресурсу реалізації владних відносин.

Ключові слова: соціальний контроль, соціальний порядок, соціальна інтеграція, структурна диференціація, соціальна дія, структурний функціоналізм, теорія соціального конфлікту.

АННОТАЦИЯ

Кондов К.В. Познательный статус понятия «социальный контроль» в объективистских социологических теориях ХХ столетия. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата социологических наук по специальности 22.00.01 – теория и история социологии. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченка, Министерство образования и науки Украины. – Киев, 2016.

В диссертации определяются основные концептуальные противоречия в макросоциологических теориях структурного функционализма и теории

социального конфликта в отношении идентификации содержания и познавательных возможностей понятия «социальный контроль». В работе систематизированы основные этапы становления и развития социального контроля как социологического понятия, изучены основные подходы к пониманию его содержания и функциональной роли в обществе. На основе теоретического анализа классических и не классических социологических теорий определения содержания понятия «социальный контроль» раскрывается его сущность как процесса интернализации социальных ценностей и внутреннего стимулирования к конформному поведению; процесса внешней ценностно-нормативной регламентации поведения и поддержания социального порядка; структурной особенности осуществлять власть над другими людьми на основе занимаемой социальной позиции.

На основе анализа данных парадигм разработано систему понятий раскрывающих содержание понятия «социальный контроль», таких как «социальный статус», «социальная роль», «санкции», «нормы», «ценности», «власть». Данные понятия в рамках институционального взаимодействия, объясняют процессы структурной дифференциации социальной системы через институционализацию ценностей и норм в статусно-ролевой структуре; организации социального порядка посредством использования властно-управленческих форм принуждения экономического, политического и культурно-символического порядка; социальной интеграции на основе формирования лояльности к обществу и его институтам через формирование ценностных ориентаций в процессе социализации и обеспечение передачи ценностей общества от поколения к поколению.

Аргументировано важность исследования социологических теорий информационного общества в изучении процессов глобализации, научно-технического развития, информатизации, которые формируют новые условия реализации социального контроля в современном обществе. Обращение к данным теориям позволяет уточнить данное понятие, раскрыв его значение как отражения процесса ценностно-нормативной интеграции индивидуальных и коллективных практик общественной жизни, основанной на использовании технологического прогресса, который позволяет усилить коммуникативное взаимодействие через обмен информацией и теоретическим знанием.

Ключевые слова: социальный контроль, социальный порядок, социальная интеграция, социальное действие, структурная дифференциация, структурный функционализм, теория социального конфликта.

ANNOTATION

Kondov K.V. Cognitive status of the concept «social control» in an objectivistic sociological theories of 20th century. – Manuscript.

The dissertation for the scientific degree of the Candidate of Sociological Science. – 22.00.01 – Theory and history of sociology. – National Taras Shevchenko University of Kiev, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kiev, 2016.

This thesis is dedicated to the investigation of the basic conceptual contradictions in macro sociological theories of structural functionalism and social conflict in its ability to identification the content and educational opportunities the concept of «social control».

The system of concepts, which are the content of the concept of «social control», to explain the processes of organization of the social order, socialization and social integration between individual and collective social subject is developed.

The importance of sociological theories of the information society in the study of globalization, information technology, scientific and technological development, which form the new conditions for the realization of social control and allow to clarify this notion, revealing knowledge as the main resource of power relations is substantiated.

Key words: social control, social order, social integration, social action, structural differentiation, structural functionalistic theory, theory of social conflict.

Відповідальний за випуск
доктор соціологічних наук, професор Судаков В.І.